

Z: De hele tallene, dvs. $\mathbb{Z} = \{0, \pm 1, \pm 2, \pm 3, \dots\}$.

$a|b$ (a går opp i b): Hvis a og b er hele tall med $a \neq 0$, sier vi at a går opp i b (a **divides** b) hvis det finnes et helt tall c slik at $b = ac$. Notasjon: $a|b$ leses som "a går opp i b", mens $a \nmid b$ leses som "a går ikke opp i b".

Synonymer til "går opp i": Når $a|b$, sier vi at

- a er en **faktor** i b ,
- b er et **multiplum av** a ,
- b er **delelig med** a .

Teorem: La a , b og c være hele tall. Da har vi følgende:

1. Hvis $a|b$ og $a|c$, så vil $a|(b+c)$.
2. Hvis $a|b$, så vil $a|bc$ for alle hele tall c .
3. Hvis $a|b$ og $b|c$, så vil $a|c$.
4. Hvis $a|1$, så er $a = \pm 1$.
5. Hvis $a|b$ og $b|a$, så er $a = \pm b$.
6. Ethvert helt tall $b \neq 0$ går opp i 0.
7. Hvis $b|g$ og $b|h$, så vil $b|(mg+nh)$ for alle hele tall m og n .

1

Største felles divisor: La a og b være hele tall, ikke begge lik 0. Det største hele tallet d slik at $d|a$ og $d|b$, kalles for den største felles divisor (**greatest common divisor**) til a og b . Notasjon: $\gcd(a, b)$.

Relativt primiske: De hele tallene a og b er relativt primiske (**relatively prime**) hvis deres største felles divisor er 1.

Parvis relativt primiske: De hele tallene $a_1, a_2, \dots, a_n$ er parvis relativt primiske (**pairwise relatively prime**) hvis $\gcd(a_i, a_j) = 1$ for alle i og j slik at $1 \leq i < j \leq n$.

Teorem: La m og n være to positive hele tall.

1. Hvis $k = mn$, så vil $k_p = m_p + n_p$ for alle primtall p .
2. Hvis $m|n$, så vil $m_p \leq n_p$ for alle primtall p .
3. Hvis $k = \gcd(a, b)$, så er $k_p = \min(a_p, b_p)$ for alle primtall p .

3

Primtall: Et positivt helt tall $p > 1$ kalles et primtall (**prime number**) hvis de eneste positive faktorene til p er 1 og p .

Sammensatt tall: Et positivt helt tall som ikke er et primtall, kalles for et sammensatt tall (**composite number**).

Aritmetikkens fundamentalsetning: Ethvert positivt helt tall kan skrives som et entydig produkt av primtall når primfaktorene skrives i økende rekkefølge. La P være mengden av alle primtall. Da kan ethvert positivt helt tall a skrives entydig på følgende form:

$$a = \prod_P p^{a_p} \quad \text{hvor hver} \quad a_p \geq 0.$$

(NB! Merk at $a_p = 0$ for alle primtall p som ikke er faktor i a .)

Setning: Hvis n er et sammensatt helt tall, har n en primfaktor $\leq \sqrt{n}$.

2

Gulvfunksjonen: Funksjonen $[x]$ kalles for **gulvet (the floor)** til x , og tilordner det største hele tallet $\leq x$ til x .

Divisjonsalgoritmen: La a være et helt tall og d et positivt helt tall. Da finnes det entydige hele tall q og r med $0 \leq r < d$ slik at $a = dq + r$. Tallet a kalles **dividenden (the dividend)**, d kalles **divisoren (the divisor)**, q kalles **kvotienten (the quotient)**, og r kalles **resten (the remainder / the residue)**. Vi har at $q = \left\lfloor \frac{a}{d} \right\rfloor$.

a mod m: La a være et helt tall, og la m være et positivt helt tall. Da betegner symbolet $a \bmod m$ resten når a deles med m .

4

Kongruent modulo m : Hvis a og b er hele tall, og m er et positivt heltall, sier vi at a er kongruent med b modulo m hvis $a \bmod m = b \bmod m$. Notasjon: $a \equiv b \pmod{m}$ leses som "a er kongruent med b modulo m", mens $a \not\equiv b \pmod{m}$ leses som "a er ikke kongruent med b modulo m".

Setning: La m være et positivt heltall, og la a og b være hele tall. Da er følgende utsagn ekvivalente:

- $a \equiv b \pmod{m}$.
- $a \bmod m = b \bmod m$.
- Det finnes et heltall k slik at $a = b + km$.
- $m \mid (a - b)$.

Egenskaper til $a \equiv b \pmod{m}$:

- Hvis $a \equiv b \pmod{m}$, så er $b \equiv a \pmod{m}$.
- Hvis $a \equiv b \pmod{m}$ og $b \equiv c \pmod{m}$, så er $a \equiv c \pmod{m}$.

5

Fermat's lille teorem: Hvis p er et primtall og a er et heltall slik at $p \neq a$, så er $a^{p-1} \equiv 1 \pmod{p}$. For alle hele tall a har vi at $a^p \equiv a \pmod{p}$.

Euler's totient funksjon: $\phi(n)$ er antallet positive heltall som er $< n$ og relativt primisk med n . Hvis $n = pq$ hvor p og q er to primtall, så er $\phi(n) = (p-1)(q-1)$.

Euler's teorem: Hvis m er et positivt heltall og a er et heltall slik at a og m er relativt primiske, så er $a^{\phi(m)} \equiv 1 \pmod{m}$.

7

Regneregler for modular aritmetikk:

Regler for addisjon, subtraksjon og multiplikasjon i mengden $\mathbb{Z}_n = \{0, 1, \dots, n-1\}$:
 $[(a \bmod n) \pm (b \bmod n)] \bmod n = (a \pm b) \bmod n$.
 $[(a \bmod n) \times (b \bmod n)] \bmod n = (a \times b) \bmod n$.

Setning: La a, b, c og d være hele tall, og la m være et positivt heltall. Hvis $a \equiv b \pmod{m}$ og $c \equiv d \pmod{m}$, så er $a + c \equiv b + d \pmod{m}$ og $ac \equiv bd \pmod{m}$.

Setning: La m være et positivt heltall, og la a, b og c være hele tall. Hvis $ac \equiv bc \pmod{m}$ og $\gcd(c, m) = 1$, da er $a \equiv b \pmod{m}$.

Multiplikativ invers: La a og $m > 1$ være hele tall. Tallet a^{-1} sies å være en (multiplikativ) invers til a modulo m hvis $a^{-1} \cdot a \equiv 1 \pmod{m}$.

Setning: Hvis a og m er hele tall slik at $m > 1$ og $\gcd(a, m) = 1$, så finnes det en invers til a modulo m , og denne inversen er entydig modulo m .

6

Setning: Hvis p er et odde primtall, så har likningen $x^2 \equiv 1 \pmod{p}$ kun to løsninger, nemlig $x \equiv 1 \pmod{p}$ og $x \equiv -1 \pmod{p}$.

Den kontrapositive versjonen av denne setningen, gir oss en primtallstest:

Primtallstest: La x og n være hele tall slik at $n > 0$. Hvis likningen $x^2 \equiv 1 \pmod{n}$ har andre løsninger enn $x \equiv 1 \pmod{n}$ og $x \equiv -1 \pmod{n}$, så er n et sammensatt tall.

Den kontrapositive versjone av Fermat's lille teorem gir oss også en primtallstest:

Primtallstest: La a og n være positive hele tall slik at $n \neq a$. Hvis $a^{n-1} \not\equiv 1 \pmod{n}$, så er n et sammensatt tall.

Disse primtallstestene kan kombineres i algoritmen WITNESS (side 222).

8

Setning: La $a = bq + r$ hvor a , b , q og r er hele tall. Da er $\gcd(a, b) = \gcd(b, r)$.

Euklids algoritme: En algoritme for å beregne største felles divisor ved å bruke divisjonsalgoritmen og resultatet $\gcd(a, b) = \gcd(b, r)$ gjentatte ganger.

Setning: Hvis a og b er positive hele tall, så finnes det hele tall s og t slik at $\gcd(a, b) = sa + tb$. **Den utvidete Euklidske algoritmen** finner også tallene s og t i tillegg til $\gcd(a, b)$.

Setning: Hvis a , b og c er positive hele tall slik at $\gcd(a, b) = 1$ og $a|bc$, da må $a|c$.

Setning: Hvis p er et primtall og $p|a_1 a_2 \dots a_n$ hvor hver a_i er et helt tall, da må $p|a_i$ for en eller annen i .

9

Orden: La a og n være relativt primiske positive hele tall. Da kaller vi det minste positive hele tallet slik at $a^x \equiv 1 \pmod{n}$ for ordenen **(the order)** til a modulo n .

Setning: Hvis a og n er relativt primiske hele tall med $n > 0$, så er det positive hele tallet x en løsning av kongruensen $a^x \equiv 1 \pmod{n}$ hvis og bare hvis $\text{ord}_n a \mid x$. Spesielt må $\text{ord}_n a \mid \phi(n)$.

Setning: Hvis a og n er relativt primiske hele tall med $n > 0$, så er $a^i \equiv a^j \pmod{n}$ hvor i og j er ikkenegative hele tall hvis og bare hvis $i \equiv j \pmod{\text{ord}_n a}$.

11

La $\mathbf{Z}_n = \{0, 1, 2, \dots, n-1\}$, og la $\mathbf{Z}_n^* = \{a \mid 1 \leq a \leq n-1 \text{ og } \gcd(a, n) = 1\}$. Mengden $\mathbf{Z}_n^*$ kalles for den multiplikative gruppen til $\mathbf{Z}_n$ og har $\phi(n)$ elementer.

Primitiv rot: Et tall $a \in \mathbf{Z}_n^*$ som har den egenskapen at potensene $a, a^2, a^3, \dots, a^{\phi(n)}$ utgjør hele $\mathbf{Z}_n^*$, kalles for en primitiv rot (**primitive root**) til n . Vi sier også at a er en **generator** for $\mathbf{Z}_n^*$.

Setning: Bare hele tall som kan skrives på formen $2, 4, p^r$ og $2p^r$ hvor r er et positivt helt tall, og p er et odde primtall, har en primitiv rot.

10

Indeks: La n være et positivt helt tall med primitiv rot r . Hvis a er et positivt helt tall slik at $\gcd(a, n) = 1$, så kaller vi det entydige hele tallet x slik at $1 \leq x \leq \phi(n)$ og $r^x \equiv a \pmod{n}$ for indeksen til a med grunntall r modulo n . Vi skriver $a \equiv r^{\text{ind}_{r,n} a} \pmod{n}$.

Regneregler for indekser:

- $\text{ind}_{r,n} 1 = 0 \pmod{\phi(n)}$.
- $\text{ind}_{r,n} r = 1 \pmod{\phi(n)}$.
- $\text{ind}_{r,n}(xy) = [\text{ind}_{r,n}(x) + \text{ind}_{r,n}(y)] \pmod{\phi(n)}$.
- $\text{ind}_{r,n}(y^k) = [k \cdot \text{ind}_{r,n}(y)] \pmod{\phi(n)}$.

På grunn av likheten mellom indekser og logaritmer, kaller vi ofte indekser for **diskrete logaritmer**.

12

Diskret-logaritme-problemet:

Betrakt likningen $y = g^x \pmod p$.

Hvis y , g og p er gitt, er det (generelt) vanskelig å finne x om p er et svært stort primtall. Tidskompleksiteten for den beste algoritmen til å beregne den diskrete logaritmen er gitt ved:

$$e^{(\ln p)^{\frac{1}{3}}(\ln(\ln p))^{\frac{2}{3}}}.$$